(kamasz-)csoport, amelyet egy – általában fiatal –, a pedagógiai és társadalmi progresszió és reakció küzdelmein edződött nevelőnek sikerül közösséggé formálnia, elindítania a jó úton és egyúttal a társadalmi előrehaladás élcsapatához is elköteleznie.

Ezt a regénytípust meghatározhatjuk úgy, mint „makarenkói típusú ifjúsági regény". Nem csak a miliő, a puszta történet hasonlósága miatt tehetjük ezt, hanem a hasonlítás jogosultsága mellett szólnak bizonyos esztétikai-dramaturgiai szabályszerűségek is. Ebbe a csoportba sorolható a háború utáni évtizedek irodalmából Vidor Miklós *Szökőárja* mellett például *Varga Domokos Fiúkfalvája*, *Nagy Katalin Legfeljebb három pofonja*, *Hárs László* tetralógiája *(Majd a gyerekek; Igazán gyerekjáték; Ezek a pesti gyerekek; Mi is voltunk gyerekek)*, *Palotai Boris Sztálinvárosi gyerekekje*, *Gergely Márta Sanyija* és *Többsincs Osztálya* és *Radványi Géza* kiemelkedő alkotása – mely 1995-ben Magyar Örökség-díjat kapott –, a *Valahol Európában* című film. Ezek a művek a közösség emberformáló erejét úgy ábrázolják, mint a nehéz sorsú gyerekek boldogulásának egyetlen esélyét. Tagadhatatlan irodalomtörténeti tény, hogy a felszabadulás, a szabadság élménye a magyar gyermekirodalomban, az ifjúsági regényben is, szorosan összekapcsolódott a legmélyebbről indulók pedagógiai átformálásának reményével. *(1)*

A második világháborút követő idők ifjúsági regényeinek gyakorta ez a magja: adva van egy a háború és a háború utáni zűrzavar következtében összeverődött, egymás közötti viszonyaiban és szélesebb értelemben véve is antiszociális gyermek-(kamasz-)csoport, amelyet egy – általában fiatal –, a pedagógiai és társadalmi progresszió és reakció küzdelmein edződött nevelőnek sikerül közösséggé formálnia, elindítania a jó úton és egyúttal a társadalmi előrehaladás élcsapatához is elköteleznie.

Hogyan váltak bűnözővé a gyerekek?

Ez a kérdés egy nagyon fontos állítást tartalmaz: senki sem születik bűnözőnek, hanem azzá válik.

A kedvezőtlen személyiségvonások kialakulásának folyamata megegyezik az egyéb tulajdonságok létrejöttének folyamatával. Mindkét esetben a személyiségfejlődést általában meghatározó tényezők fejtik ki hatásukat. A „bűnöző, vagyis a társadalom ellen támadó ember nem születik bűnözőnek, hanem azzá válik. Azzá teszik őt elsősorban élményei, méghozzá emberségét, önérzetét, jogos életigényeit sokszor súlyosan sértő, fájdalmas tapasztalatai különösképpen az élet kezdeti szakaszaiban, melyek aztán egész későbbi fejlődését hibás vágányra viszik. Ezután válik az antiszociális egyén mindenkori környezetének ellenségévé – a társadalom kártevőjévé –, veszélyes emberré" – így György Dániel. *(2)*

A következőkben a regény konkrét valóságában a gyerekeket a szocializáció során érő legfontosabb deviáló hatásokat vizsgálom.

A háború

Hiszen a regény 1948 tavasza és 1949 ősze között játszódik, így a háború hatása még közvetlenül érződik a tárgyi környezetben és az emberek lelkében is.

A háború rokon vonásokat mutat a bűnözéssel, hiszen nem is más, mint gigantikus méretű gyilkosság, gyújtogatás, rablás, pusztítás. Ez a kép pedig nem maradhat hatás nélkül a fiatalkorúak érzékeny lelkére, így rokon természetű ösztönök keletkeznek és lépnek működésbe. A közvetlenül átélt háború egyrészt megtépázta az idegeiket, másrészt pedig csökkentette a szenvtelen durvaságoktól visszatartó erőket. Emellett a háború szétzilálta a lakásviszonyokat, a családokat, az iskolai oktatást, így a gyere-